

Andrássy Kurta János

– a modern hagyományőrző –

Írta: Horváth Virág

Sárospatak

Árpád Vezér Gimnázium és Kollégium

Andrássy Kurta János 1911. november 23-án született a romániai Kiskohon. Árvaházba kerülése után 2 éves korában, 1913-ban örökbe fogadta Andrássy (Andrási) József.

Országszerte ismert kettős nevét Szabó Dezső magyar író, kritikus, publicista, szociológus javaslatára vette fel. Az íróval 1933 körül ismerkedett meg, aki ajánlotta, hogy a felvett Andrássy mellett őrizze meg az eredeti Kurta nevet, s ő ezt elfogadta. Visszaemlékezéseiben így ír az esetről: „Nem is úgy gondoltam, hogy az Andrássy nevet elhagyja. Nagyon jó név az, kár lenne érte. Hanem úgy gondoltam, hogy a kettőt együtt használja. Tudja, milyen jól hangzana: Andrássy Kurta János... így történt, hogy Andrássy Jánosként érkeztem Szabó Dezsőhöz és alig egy óra múlva, mint Andrássy Kurta János távoztam tőle. Így az első találkozás alkalmával Szabó Dezső névadó keresztapám lett.”

Andrássy Kurta János 1944-ben fogalmazta meg ars poeticáját egy mondatban, mely élete végéig végigkísérte nem csak alkotásait, hanem ő magát is: „A mi fennmaradásunk záloga: a népből sarjadó kultúránk.” A népi-nemzeti eszmék elsősorban a már említett Szabó Dezsőn keresztül kerítették hatalmába a művészt. Andrássyt főiskolás éveiben szoros barátság fűzi Szabó Dezsőhöz és a köré csoportosuló írók társaságához. Ebben a baráti körben találkozik többek között Szabó Lőrincsel is. Másrészt Zolnay Lászlón keresztül megismerkedik a népi íróközösséggel is. A népi írók társaságában egyre többet olvas. Lassanként megérti saját sorsát és helyzetét, úgy, mint művész és úgy, mint közember is. Addigi ösztönös lázadása a népi írók hatására „formát nyer”. Amennyiben létezik a népi íróknak megfelelő irányzat a magyar szobrászatban, úgy Andrássy Kurta Jánosé az lesz. 1944-ben jelent meg *A magyar népi szobrászata* című tanulmánykötete, melyben kifejti ezen irányvonal alapjait, és szót emel a magyar népi szobrászat jelentősége mellett. Két alkalommal jelent meg; az ABC Könyvkiadó Részvénytársaságnál, majd második kiadása a Misztótfalusi Kiadónál. Egész eddigi pályája determinálta őt a téma megírására. Származása, baráti köre, olvasmányai, egyéni karaktere és hajlandósága, mind ebbe az irányba vitték. „A népi talajból fakadó, minden sallangtól mentes tiszta művészetnek nagyszerű dokumentumai Andrássy Kurta János alkotásai”- így véleményezte őt a kor sajtója.

A kolozsvári Keleti Újság című lapnak tett nyilatkozat évében jelent meg Pogány Ö. Gábornak Andrássy Kurtáról írt tanulmánya. Az Ünnepek folyóirat „A Holnap Mesterei” című sorozatában megjelent tanulmány rendkívüli értéke, hogy szakember ír a kialakuló új szobrászati irányzatról és annak stílusjegyeiről. A szerző részéről a „mint nemzedéke legkiválóbbja” megjelölés is rangra emeli ezen irányzat képviselőit és alkotásaikat. Az akkor még ifjú művészettörténész egzakt ódon – a művészet határain belül fogalmazta meg e nagyon nehéz, az egyetemes művészettörténeti szakirodalomban máig is nehezen meghatározható és megválaszolható kérdést, problémát.

Andrássy Kurta János magatartásának határozottságát, optimizmusát dokumentálja egy másik cikk is. Az Esti Kurir 1940. december 30-i évbúcsúztató számában megszólaltatott művészek hangja közül az övé a legbizakodóbb..

Az árván maradt Andrássy Kurta János költői hitvallása és a népi írók elvei majdhogynem teljesen összefonódtak. A művészeti ágazat ugyan más, a cél viszont, a mondani való és az érzelmek teljes mértékig megegyeztek. Visszaemlékezéseiből is érezhető a nemzeti öntudat, mely alkotásaiból is sugárzott: „Nekem nincsen családom, rokonságom, akikhez tartozhatnék. Számomra egyetlen örökség van: a Nemzet. Ebben kell élnem, ennek kell élnem. S ha az elpusztul, vele kell pusztulnom nekem is.” Szellemi közösséget tehát a népi írókban talál.

A főiskolai tanulmányai után egy ideig Medgyessy Ferenc műtermében is dolgozott. Medgyessy Ferenc 1935-ben készült 1848-ban hősi halált halt pataki diákok emléktábláját a Rákóczi utca 1.

szám alatt, a sárospataki Református Kollégium bejáratánál lelhetjük fel. A bronzból öntött reliefet, amelyet márványkeret vesz körül. 1948-ban avatták fel, a Pataki Diákok Országos Szövetsége állította. Andrassy Kurta János A magyar nép szobrászata című művében így emlegeti Medgyessy Ferencet: „Éppen úgy, mint Izsó Miklós, Beszédes László, vagy Medgyessy Ferenc sem skatulyázható semmiféle „osztálykategóriába”, mert egyaránt európai magasművészet.”

Az állandóan kiállító művészek közül egy valaki egy valaki nem illik bele egyik irányzatba vagy stílusba sem, ő pedig Medgyessy Ferenc. Eredeti, ösztönösen felrakott szobrai mentesek voltak minden akadémikus sallangtól. A látott élményekből indult ki, sűrítve azok legfőbb jellegzetességeit. Ettől ünnepélyesen és egyben karakteresen mind kisplasztikai, mind a monumentális alkotásai. Képessége volt ahhoz, hogy formában állítsa meg a pillanatot és mondja el tömören a balladai terjedelmű történetet.

A főiskolai évek alatt rendszeresen részt vett a különböző kiállításokon. S ha még csak szárnypróbálgatásoknak minősülnek is ezek, de jelen van a kiállító művészek közt. Rendületlenül és szorgalmasan dolgozott. Majd később rájött, hogy kiváló portrémintázó képessége birtokában bátran támaszkodhat megélhetését tekintve is erre a műfajra. Még ugyanezen éven elégtételt nyert, amikor az egyik műcsarnoki kiállításról kizsúrizett szobrát a Szinyei Társaság beveszi a fiatalok „tavaszi szalonjába”.

Céljának tekinti továbbá, hogy a magyar népművészet szobrászati anyagát összegyűjtse, „hogy azt képzőművészetünk számára, amennyiben ez a végső eredmények folytán lehetségessé válik, értékesíthessük. (...) Tervem először összegezni az egész ország területén található népi szobrászati anyagot, majd ezután következik tulajdonképpen a gyakorlati kísérleti munka, aminek eredményei döntik majd el, hogy azok, akik már eddig is ebben az irányban tapogatóztak, helyesen sejtették az utat, vagy eltévedtek. (...) Így munkám nemcsak új útjelző, de már a meglévő eredmények igazolását is szolgálni igyekszik.”

A visszaigazolás megtörtént. A tehetsége elvitathatatlan. Jómagam nem értek a szobrászathoz. Nincs elég kézügyességem, hogy egy alakatlan, élettelen anyagnak testet, és lelket adjak úgy, ahogy Andrassy Kurta János tette. Verseket írok, és ha belegondolok a népi írókkal való kapcsolatába valahogy én is közel érzem magamhoz. Végére is ugyanazt csinálja az író, és a szobrász, mit minden művész. Semmiből teremt Valamit. Előt. Lüktetőt. Andrassy Kurta szobrai szinte kilépnek a helyükről.

Talán nem csoda, hogy művésze a népi alkotások felé indult meg, hiszen a kor alkotói, mint az erdélyi származású Tamási Áron, vagy Kodolányi János is ezt az irányt képviselte. S mint ahogyan az írók, költők is tették ebben az időszakban, Andrassy Kurta János is visszanyúlt a gyökereihez.

A népi ihletésű magyar nemzeti szobrászat egyik legjelesebb képviselőjévé vált. "Nem a sikereknek, hanem a művészetnek éltem. A legnagyobb kirekesztettségben is tudtam, hogy a művek akkor is megmaradnak, ha én nem leszek."- írta Andrassy Kurta János.

Sárospatakon idegen embereket állítottam meg az utcán. Hajtott a kíváncsiság. Tudni akartam, hogy a város lakói mennyire vannak tisztában környezetükkel és annak művészetével. Az eredmény megdöbbentett. Tíz emberből nyolcan ismerték Andrassy Kurta János nevét, ha csak a Képtárban lévő tárgyai, vagy az előtte álló Lovas szobron keresztül is. A sárospataki közösség ereje látszott meg, amikor láttam a gondolkodó, aztán megvilágosodó emberek arcát, ahogyan eszükbe jut a név: Andrassy Kurta János. A sárospatakiak megbecsülik, és tisztelik hozzájuk ilyen jó, és bőkezű művészeit. Sőt, egy idős férfi még arról is beszámolt nekem, hogy Sárospatakon létezik egy másik Andrassy Kurta János által készített lovas köztéri szobor,

de sajnos annak a pontos helyét nem tudta megmondani, én pedig nem találtam róla anyagot. Mindenképp büszkén, és csodálva ejtik ki a kisváros lakói a művész nevét.

1975-ben életművét – közel száz darabot kitevő kő- és bronzszobrot, rézdomborítást, valamint jelentős mennyiségű rajzot és vegyes technikával készült képet- Sárospataknak adományozta. A pataki Képtár 1982-ben tárta a látogatók elé az életművet bemutató kiállítást. Az épület előtt álló *Lovas* nevet viselő 230 cm-es bronz szobor (**1. melléklet**), amit 1980 és 1982 között készített jelzi a Sárospatakra látogatóknak, hogy az ő állandó kiállítása tekinthető meg a Képtárban. A köztéri szobor, mely itt helyet kapott kései alkotásainak egy pompás példái ezek az elnyúló alakok mely légiessé és kecsessé teszi a lován ülő lovas alakját, mely így is megtartja erejét, dinamikáját.

A *Lovas* című szobra előtt rengeteget üldögéltem már pataki diák lévén. Valahogy nem is lenne ugyanaz a Szent Erzsébet utca, ha nem fogadna minket ez az érzelmektől túlfűtött alkotás. Ahol a ló nem csak egy statikus alakja a műnek, hanem aktív szereplője. Ahogy hátrafordul a lovasához, szinte érezni lehet közöttük a feszültséget, a kapcsolatot.

Andrássy Kurta János művész élete mellett, mint családfő is szerepet vállalt. Egyik alkotásából is ez a családiasság árad, az apa és gyermeke közti kapocs. A szobor címe: *Apaság* (**2. melléklet**). A 39 cm-es bronz szobor, mely 1957-ben készült az erős férfit nyakában ülő gyermekével ábrázolja. Családi idillt, nyugalmat, boldogságot árasztó alkotásából a család és gyermekei fontossága kapnak szerepet. Gyermekeit is megörökítette. Ebből a *Balázs fiam* címet viselő bronzplakett szintén a Sárospataki Képtár anyagát képezi. A család jelképe, és védelmezője, az anya figura több ízben is megihlette a művészt. A Képtárban csak 5 alkotás fűződik ehhez a témakörhöz, ebből 4 alkotásnak *Anya*, egynek pedig *Anyaság* a címe. Az 1961-ben készült 23 cm-es bronz szobor, (**3. melléklet**) az 1965-ben készült 62cm-es vörös trachit szobor (**4. melléklet**) és az 1969-ben készült 35cm-es andezit szobor (**5. melléklet**), melyek az *Anya* címet kapták, mind gyermekét magához ölelő nőt ábrázol. Hasonlóan az *Apaság* című szoborhoz, a meghittség a fő érzelem, amit kivált a kompozícióval az alkotó. A szobrokat elkészülésüket tekintve időrendben soroltam fel, hogy a meglepő változások sorozatát jobban érzékeltethessem. Andrásstól megszokhattuk, hogy kései alkotásaira jellemzőek az elnyúlt, hosszúkás alakok, viszont ebben az esetben, az anyaábrázolása, ahogy az évek telnek, épp ellenkező tematikát mutatnak. A kecses, nőies bronz szobortól, mely leghamarabb készült, és az anya nőiességét, finomságát hangsúlyozza, eljutunk 1969-ig, az andezitből megmunkált anyaformáig, ahol a női kecsesség elvész. Ezen alkotásán a hangsúlyt maga a gyermek-szülő kapcsolat kapja, a meghittség kézzel fogható, gyermekét anyja, nemcsak tartja, de szorosán öleli, mint védelmező tigris a kicsinyét. Itt már nem a női nem, hanem a gyermek és anya összefonódása, mely igazán érzékletesen mutatja be nekünk ezt a bensőséges kapcsolatot a két alak között.

Sokat gondolkodtam mind az anyai mind az apai érzelmeket megjelenítő alkotásain. Azon szerencsések közé tartozom, aki jó viszonyt ápol a szüleivel. Akaratlanul a hozzájuk fűződő kapcsolatomban jut eszembe, amikor ezek közül látom valamelyiket. A gyermekkori emlékeim, ahogy édesanyám a karjában tartott, vagy édesapám, ahogy az életre nevelt.

A nőalak ábrázolása természetesen nem merül ki az anyaság bemutatásában. Mint minden művészt, a női test rejtelmek Andrásy Kurta Jánost is megfogták. És ki volna legjobb alanya a nőiesség bemutatására, mintsem a Bibliából ismeretes *Éva* (**6. melléklet**). Alkotása, a 60cm-es bronz szobor, mely ezt a címet viseli, 1949-ben készült el. A szobor a valódi alak megalkotását tűzte ki céljául. Reálisan ábrázolja a női testet. A bibliai alak egy fának támaszkodva jelenik meg, vélhetően a Tudás fájának dőlve, tekintve, hogy a fa törzsén megjelenik a kígyó motívuma is, mely kísértésbe vitte Évát a bibliai történet szerint. A bronz szobor mindenképp példa értékű már olyan szempontból is, hogy páratlanul gyönyörű kivitelezése ez a női test bemutatásának. Hiába a reális ábrázolás, megtartja a nők minden báját, kecsességét, misztikumát, továbbá

kivételes ügyességgel emeli ki a nemi jegyeket, és formákat. További nőalak ábrázolásai például a *Márta* 35 cm-es bronz, a *Korsós nő* című 1938-as keletkezésű bronz szobor vagy a *Sarlós nő*, melyekben a női finomság kiemelkedő szerepet kap. Ámbár ebbe a csoportba sorolhatnám portréit a trachitból kifaragott 1975-ben elkészült *Parasztasszonyt* (**7. melléklet**) vagy a még korábbi 1966-os andezitből készült *Fiatalasszonyt* (**8. melléklet**) is.

A szülők, nők és férfiak és gyermekei megalkotásán kívül természetesen a gyermek alakot több más alkotásában is feldolgozta, mint önálló figuraként. Ilyen például az 1962-ben készült 36cm-es *Gyermek* (**9. melléklet**) címet viselő vörös márványszobor is. A gyermek, noha egyedül került ábrázolásra, a gyermeki világot mintegy egészében, s így „magányában” is tökéletesen bemutatja. A gyermek guggoló helyzetben mélyázott el. Talán a földön játszott, rajzolt. A lényeg, hogy a gyermeki egyszerűség és fogékonyság tökéletesen átérezhető a műből. A mezítlábás gyermek testhelyzete az, ami elsősorban akaratlanul is összefüggéseket indít meg bennünk. A mindig a földön játszó, szemlélődő gyermek. Talán a modern kor vívmányai ezt a gyermeki egyszerűséget, és tisztaságot elnyomja valamilyen szinten, de a kor még „meg nem fertőzött” fiataljainak érzésvilágát, és hangulatát a testhelyzet, a gyermek arckifejezése, és a szobor egésze tökéletesen átadja. Ez az alkotás sem nyújtott formákból építkezik ezzel szemben a *Fiatalok* címet viselő 1962-ben keletkezett 41cm-es bronz szobor igen. Az elkészítés éve ugyanaz, a stílus viszont szöges ellentéte az előzőnek. A *Fiatalok* (**10. melléklet**) című szobor két tinédzser kor körüli fiataalt mutat be. A suhancoknak sem arca, sem testfelépítése nem lényeges. A hosszított formákkal ezt teljesen háttérbe szorítja az alkotó. Míg az előző általam említett szobron a gyermek arca is szerepet játszott, hogy átérezzük a szobor által sugárzott érzéseket, ebben az esetben ez teljesen irreleváns szempont. A fiatalok testhelyzete az a fő és a szobor legszembetűnőbb adottsága. A tipikus beállása a két fiatalnak a „kis felnőttek” érzését keltik bennünk. A még komolytalan, és önfejlő fiatal képe villan elénk, aki oly makacsul ragaszkodik az önállóságra, aki tombol, és lázad. Emellett játékos és bolondos, társára támaszkodó, ahogyan az a szobor kompozíciójából is kiderül. Az egyik, számomra legkedvesebb szoborról beszélünk, Andrassy Kurta János munkásságát tekintve. Talán mert a megformázott témában, jobban mondva korban „érintett vagyok”. Másrészről pedig Andrassy Kurta János elnyújtott bronz szobraiból olyan mértékű önkifejezés árad, ami akarva, akaratlanul magával ragadja az embert, legalábbis engem.

Hasonló stílusú alkotása a *Zene I.* (**11. melléklet**) című 1966-ban készült bronz szobor is. A nyúlánk alak hangszerrel a kezében jelenik meg. Egy korábbi, 1958-as azonos címet viselő másik bronz szobra nagyobb hangsúlyt fektet a kidolgozásra, a ruha elkészítésére, a gyűrődések kidolgozására. Míg ez utóbbi készült alkotás – a *Fiatalok*hoz hasonlóan – csak az érzést hivatott átadni nekünk. Minden giccsről, és túlgondolástól mentes. Csak a letisztult érzések, és gondolatok törnek fel bennünk a szobor láttán. A zene olyan drog a művészeknek, amitől a legterméketlenebb időszakban is szárnyra kelhetnek, újra ihletet kaphatnak. Nem csoda tehát, ha Andrassy Kurta János több ízben is megpróbálja megragadni az érzést, és szoborba zárni. Véleményem szerint 1966-ban készült alkotásával ezt a nehéznek tűnő feladatot is megoldottnak bélyegezhette. Az impressziók sokasága szakad ránk, egy-egy Andrassy Kurta János szobrot „ízlelgetve”. Az árnyalt arcok, vagy a ruganyos alakok, amik Andrassy Kurta szobrait jellemzik, tele vannak érzélemmel. Van bennük szeretet, szorongás, nyugalom, lendület.

Ezekhez a tipikusan a művészre jellemző szobrokhoz tartozik többek között még az 1963-ban készült *Szent Ferenc* bronz szobor is, és a két évvel később keletkezett szintén bronz *Vágy* (**12. melléklet**) címet viselő szobor is. Ez a két szobor együtt tökéletes kompozíciót alkot. A formai egyezés, és a beállítás hasonlósága igencsak jól passzol egymáshoz. Nagyon jó barátom, Laczkó Máté, aki a fotózásban volt segítségemre rögtön felismerte az ebből adódó

lehetőségeket. Az ő segítségével a szobrok egy teljesen más megközelítését láthattam meg. Profizmusa fiatal korához képest megdöbbentő mértékű. Közben azt néztem, ahogyan dolgozik, belegondoltam, hogy vajon Andrassy Kurta János is ilyen céltudatosan, és nagy odafigyeléssel alkotott, hogy vajon az ő barátai is órákig csodálták a tehetségét? Úgy gondolom, bizonyosan így volt. Nem lehetett másképp. Az ekkora elméket csodálni, éltetni kell. Jómagam tehetség híján más sem teszek.

A sárospataki Képtár kiállításán percekig néztem az élő köveket. Némelyikben magamra is ismertem. Ilyen volt például a szintén ennek az időszaknak a terméke, az *Olvasó* (13. melléklet) című bronz szobor is, mely szintén 1963-ban készült el. A kis ülőalkalmatosságon elhelyezkedő, kezében könyvet tartó alak elmerülése az általa olvasott szavakban intellektualizmust sugároz magából. Testhelyzetéből is láthatjuk belefeledkezését a könyvbe, esetleg saját, a könyv által generált gondolataiba. A koncentráció figura körül a bölcs csendesség és nyugalom légköre érezhető. Egyedül, mégsem magányosan ül. A könyve a társa, ő kalauzolja őt most más vidékekre. Eppen így érzem magam én is, ha olvasok, vagy ha egy kiállításon egy festményt, vagy szobrot nézek. A teljes átélés, művészetnek való odaadás számomra ez a szobor. Eggyé válni azzal, amit látunk vagy hallunk. Sírni egy dalon, egy könyvön, egy festményen. Nevetni. Szenvedni a szereplőkkel, a művésszel együtt. Ez maga a művészet. Andrassy Kurta János értette ezt. Minden általa megalkotott szobor egy-egy ember, aki elsétál a mű mellett, és ha üres lélekkel érkezik, érzelmekkel telve távozik. Túlcsondul, és megváltozik.

A munkáról szóló, és a népi hagyományokat őrző alkotások nem csak a kor művészeit ihlette meg. Örök időtől fogva mozgatja az alkotók fantáziáját, főképp, aki ilyen milióból származik/származott. A görög filozófus Arisztotelész így vélekedett a munka és az emberi elme kapcsolatáról: „Minden fizetett munka kiszívja és elkoptatja az elmét.”

Andrassy Kurta János saját bevallása szerint: „Lehet, hogy Nyugattal szemben Kelet-Európa népei primitívebbek, de vitalitásuk révén feltétlenül a Holnap örökösei.”

Jómagam, mint fiatal siheder is írtam a munkáról. Szüleim a mai modern világ munkásrétegéhez tartoznak. Ebben nőttek fel én is. Egyik versemből idézek most pár sort: „Csak sóhajtok már, nem kérek: / Mennyi munka, kín az élet!” Az idézet a keserves beletörődés érzését kelti. A fizikai munkát végző ember végső elfogadása ez a pár sor, melyet apám arcáról olvastam le mindig gyerekként, mikor megfáradtan tért haza estére a munkából, s anyámmal úgy ültek egymással szemben, mint akik évek óta nem látták egymást, pedig hajnalban váltak meg egymástól. A művész szöges ellentétét fejezi ki a népből megformált alakok bemutatásával. Andrassy Kurta János fő célja nem a munka alatti teher bemutatása, hanem a munkásélet pillanatképeinek megfestése.

Bronz szobraiban éppolyan érzékletesen mutatja be a munkát és a falu emberek életét, mint ahogyan más anyagokból készült alkotásaiban is. Egyik ilyen 24 cm-es bronz szobra a *Talicskázó nő* (14. melléklet), mely 1953-ban készült el. A munkától fáradt nő alakja, mely munka közben ábrázolja őt a vidéki munkás élet szép példázata. A szobrot közelről megtekintve, alaposan megvizsgálva jöhetünk csak rá, hogy ez a szobor bizonyosan egy nőt ábrázol. Az elférfiasodó alak, a nehéz férfimunkát végző test, és tartása megtévesztő lehet számunkra. Ez már nem a női bájról, kecsességről, és nemi jellegek kiemeléséről szól, hanem a fáradhatatlan munkásokról, a népi jellegű szobrászművészet kiteljesedéséről. Hasonló témában dolgozott a művész, amikor megalkotta a *Tehenes asszony* című 1946-ban elkészült 56 cm-es márvány szobrát, mely a Magyar Nemzeti Galériában tekinthető meg. A nő alakja szintén a munkában megtört testet formázza meg, amint irányítja a tehenét. A munka, a megfáradt nőalak egyezik. Talán csak a munkás és a munka tárgya közti kapcsolatban vélhető változás az anyaghasználaton kívül. Ez utóbbi alkotása 7 évvel korábban készült az előzőnél. A márványszobron megformázott nő mintegy beletörődve munkájába csendes társként baktat a jószág mellett. Míg a bronz szobor az erőlködést, a fizikai munka nehézségének terhét mind a

nő testére pakolja, megfeszült a testtartása. A Tehenes asszony nem csak önmagát, de háziállatát is éppúgy sajnálja, mint önmagát. A Népszava kritikusa jó felismeréssel jegyzi meg: „Általában egyre inkább vonzódik a magyar néplélek megszólaltatása felé.” Míg a Hazafelé, a Szélfúvásban, a Pihenő lovas, az Ázsiai csikós plasztikák egyenes folytatásai voltak a korábbi munkáinak, a Tehenes asszonyról megállapítja: „Itt a gondolat érvényesül már, amely Bartókot is vezette a népies zenei motívumok modern, művészi feldolgozásában.” A Magyarország cikkírója azzal fejezi be méltatását, hogy „- ez a fejlődő, izmos szobrásztehetség már régen lehántotta magáról a magyaros témákkal járó modorosságot, amely egy-két művésznket sajnálatosan ma is foglyul tart.”

A szobor az első kísérlete volt a direkt népi fafaragás után való szobrászi gyakorlatnak. Azzal, hogy a Tehenes asszony című kőszobor az egyetlen, kifejezetten „átdolgozáson” alapuló szobra az egész életművön belül, feltételezhetjük, hogy maga a műfaj is határt szabott a leképezhetőség lehetőségeinek illetve kísérletének. Ez a szobor tehát egyetlen példája lett annak a célkitűzésnek, amelynek első lépcsőfokát a népi szobrászat összegyűjtése jelentette. Erről szóló kötete, A magyar nép szobrászata rendkívül jelentős és egyedülálló kezdeményezés volt. Ebben az írásműben jelentette meg a Tehenes asszony kisplasztikáját M. Horváth Antal tizenöt centi magas, fából készült, ugyanezen címet viselő, 1929-ből való fafaragása melletti oldalon.

Ezt a teljesen új felfogást tükröző alkotást a Fővárosi Képtár vásárolta meg. A Minisztérium által kifizetett ezer pengőt pedig régi terve megvalósítására fordította. Elindult, hogy összegyűjtse az ország területén található népi faragásokat. Ahogy ő nevezte, a népi szobrászatot kívánta feltárni. Körútját a népdalgyűjtő Kodály Zoltán és Bartók Béla munkásságához tudnám hasonlítani. Ahogyan ők összegyűjtötték, majd áttemelték zenéjükbe a népies hangzást, úgy gyűjtötte össze Andrassy Kurta János is, majd emelte át saját stílusába a népi motívumokat. Bartók és Kodály példája nyomán hangoztatja, hogy a magyar szobrászat is képes sajátos jelleget elérni - amely magyar (és a képzés következtében) egyetemes is egyben. Elérkezik oda, hogy önként felvállalja a magyar képzőművészet - népi íróink és Bartókék elvei és példája nyomán - gyakorlatban történő megreformálását. A gyűjtés, a felhasználás, a módszer tekintetében egyértelmű párhuzamot vonhatunk. Ámbár az eredmény Andrassy Kurta Jánosnál megkérdőjelezhetővé válik.

A történelem mindig ismétli önmagát. Az emberek az újat, és ismeretlent mindig nehezen fogadják el. Ott van példának, korának legnagyobb alkotója Ady Endre, aki a nyugati szimbolizmust képviselte hazánkban. Ezért, hogy ezt elismerjék, sok támadást és kritikát kellett kiállnia. Petőfi Sándor népies költészetét is támadták. Ezeket az alaptalan kritikákat Petőfi Sándor több ízben háritotta, például a *Természet vadvirága* című alkotásában is. A versből vett gondolatokat akár Andrassy Kurta János is írhatta volna: „Van azért, ki ép izléssel / Üdvezelve jön elém. / A korlátatlan természet / Vadvirága vagyok én.”

Akárcsak népi íróink, Andrassy Kurta János is a magyar népművészetben látta a magyar művészet megújulását. A magyar kultúra és a parasztság kapcsolatáról a következő eszme-futtatásba bocsátkozik: "Lesznek kritikusok, akik azt fogják kérdezni, hogy miért sajtátítom ki a magyarságot a nép számára és egyáltalán nem becsülöm-e túl a népművészet értékét? E kritikusok szerint a középosztály is magyar és a népművészet viszont, szerintük, az úri osztályból látott mintákból táplálkozott. A magyar irodalom is az úri magyarság érdeme. Én az úri magyarságtól nem akarok érdemeket elvitatni, de ez az érdemes felső rétű magyarság, sajnos, nagyrészt már a múlté. A magyar úri, vagyis a nemesi osztály, mint ilyen, 1848 után megszűnt. A kiegyezés utáni időkben maradványa a mai középosztályba, az elszegényedett része pedig a parasztságba olvadt be. Jelen középosztályunk, vegyes faji összetételénél fogva, nem is válhatott annyira a magyar nemzeti sajtáságok kifejezőjévé, mint parasztságunk,

melynek, ha primitívebb is a kultúrája, de homogénebb, fajilag egységesebb volta miatt nemzeti sajátságainknak megfelelően befolyásolja."

Andrássy Kurta János magyarságtudata nagyban befolyásolta művészetét. A népi hagyományok megtartása, az alakok megformázása egyértelműen tükrözik Andrássy Kurta János szemléletét. Felismeri a népművészet értékét, és felhasználja saját művészetében.

Sárospatak nem csak a Képtárban kiállított anyaggal lett gazdagabb Andrássy Kurta János alkotásait tekintve. Azon és a lovas köztéri szobron, ami a Képtár előtt hívogatja az érdeklődőket túl portréi vallanak kiváló személyiség-megfigyeléséről, az ábrázolt vonásait megörökítő érzékenységről és készségéről. 20. századi portré-szobrászatunk legkiválóbbjai közé tartozik Móricz Zsigmondról készített 60 cm-es vörös trachit portréja, mely méltó helyett kapott a Móricz Zsigmond Kollégium előterében, ahol jómagam is lakok már ötödik éve. Az avatási ünnepséget 1976. szeptember 12.-én rendezték.

Az íróról készült másik, szintén Sárospatakon helyet kapó alkotást a Dobó Ferenc utca 6. szám alatti lakóház homlokzatán helyezték el a szürkésfehér kőből készült domborműves emléktáblát. Az avatási ünnepséget 1976. május 13.-án rendezték az író születésének 100. évfordulója alkalmából.

Választása természetesen nem volt véletlen. Móricz Zsigmond a 20. század első felének legjelentősebb alkotója. A magyar falu, a magyar vidék legnagyobb írója volt. Több alkalommal is részt vett a Kisfaludy Társaság megbízásából Szatmár megyében népdal- és népmese gyűjtésben. Önálló hangjának megtalálásában fontos szerepet játszott Ady Endre költészetének felszabadító hatása. Móricz paraszti témájú novellákkal kezdte írói pályáját. A parasztábrázolásnak gazdag hagyományai voltak Móricz Zsigmond előtt is. Jókai kedves, kedélyes epizódfigurákat rajzolt paraszti életképeiben, Mikszáth pedig a maga romantikus tündéri bájával vonta be a tót atyafiak és jó palócok világát. Kialakult és makacsul tartotta magát az illúzió, hogy a falu a derű, a csend, a nyugalom, a meghittség, a harmonikus egyszerű élet, az igénytelen, ám semmi jót sem nélkülöző boldogság csábító színhelye. Ezzel a faluképpel szembeszállni, meglátni az idilli felszín mögött a szegénységet, az elégedetlenséget, sőt a nyomort, merész újszerűségnek számított azokban az években. A Hét krajcár című novella alapozta meg hírnevét. 1909-ben megjelent elbeszéléskötete után Ady is lelkes szavakkal köszöntötte a művészt.

Nagyjaink örök emlékebe burkolása természetesen nem elégszik meg egyedül Móricz Zsigmonddal. Széchenyi 1945-ben időzött Sárospatakon, a Bodrog, és Tisza szabályozásának ügyében. Ennek az eseménynek állít emléket a domborműves emléktábla, melyet Andrássy Kurta János készített 1977-ben mészkőből. A római katolikus plébánia melléképületének utcai falán található. A Sárospataki Városvédő- és Szépítő egyesület helyezte el.

Andrássy Kurta János népi íróink nyomán egyfajta népvezér szerepben tetszeleg. Váteszszobrászatról ugyan még nem hallottam, de ha létezik ilyen fogalom, azt Andrássy Kurta Jánosra egyértelműen használhatnánk. Sokan prófétának tekintik, amolyan hitvallónak, aki hivatása teljesítéséhez nélkülözhetetlennek tartja az eszmei indítékok tisztázását. A jelentős művek az ismereteket gyarapítják, a humán tudatot fejlesztik, érvekkel és sugallattal tájékoztatnak az élet értelméről, a szellemi szépség, az érző szív adományairól arról, hogy az ember társas lény, a művész pedig szűkebb-tágabb körének, személyes megérzéseinek az egyetemes értékeknek szószólója. Andrássy Kurta János nem tér ki ezeknek az alapvető művelődéstörténeti meghatározottságoknak a követelményei elől, pasztikáiban csakúgy, mint írásaiban tulajdonképpen elvégzi azt, ami elsődleges tennivalója, vagyis a művészet művelése. Amikor szövegben is közli elképzeléseit, nem programot közöl, nem magyarázkodik, inkább

esztörténeti kutatásainak eredményeit publikálja, a munkásságával összefüggő elvi következtetéseit rendszerezi. Hangsúlyozni kell, hogy közreadott vagy kéziratban lévő fejtegetései nem kívánják kiegészíteni művészi teljesítményeit, esetleg helyettesíteni a sok írnivaló miatt el-nem-készült szobrokat. Életművét nem szabad mégoly helyénvaló teóriák illusztrációjának venni. Andrassy Kurta János szobrászművész, kiemelkedően jeles mestere a publicisztikai műfajoknak, szakmai érdemeit jelzi, hogy tagja a művészeti akadémiának; sokrétű intellektuális tevékenysége mellett mindenekelőtt szobrászata tükrözi hitelesen a személyiségét, tehetségének egyediségét, észjárásának egyértelműségét. Körplasztikáiban, domborműveiben, érmeiben jelen van mindaz, ami közügyekben, mestersége gyakorlatában foglalkoztatja, s így formába foglalva érzékelhető élményei, igazságkereső töprengései, harmóniát teremtő készségei.

„A Sárospataki Képtár lépcsőfordulójában áll egy szobor. Összegömbölyödve alvó, fiatal állatot, egy bikaborjút ábrázol, alkotója Andrassy Kurta János. Az állat háta állandóan fényes. Szinte mindenki, aki arra jár, megsimogatja az egy tömbből faragott, vörös gránit szobrot. Vajon mi készíti az embereket arra, hogy végighúzzák kezüket egy jéghideg szobor hátán? Mi teszi élővé a merev sziklát? Ha erre a kérdésre elfogadható választ találunk, bizonyosan közelebb kerülhetünk a mester művészetének titkához.” – írta Bordás István népművelő-muzeológus, a *Sárospataki Képtár* vezetője a *Zempléni Múzsában* megjelent egyik cikkében. Az idézetben megnevezett alkotás nem más, mint Andrassy Kurta János 1967-ben elkészült 50cm-es vörös trachit szobra, mely a Képtárban található (**15. melléklet**). Az összekuporodva alvó kis állat valóban gyengédséget, szeretetet vált ki az ide látogatókból, ahogyan azt Bordás István is írja cikkének további részében. Szerencsém volt hallani, amikor két diák emellett az alkotás mellett sétált el, suttogva szóltak egymáshoz, miközben végigsimították a szobrot. Tudat alatt talán, nehogy felébredjenek a nyugodtan pihenő jószágot. Talán nem titok, hogy magam is hozzá értem már jó párszor. Ahogyan az alvó gyermek szelídsége és bája, úgy az ezen a szobron szereplő állat kisugárzása is nyugalmat ad csodálójának, legalábbis nekem mindenképpen.

Elsőként öt évvel ezelőtt találkoztam Andrassy Kurta János nevével a Móricz Zsigmond Kollégiumban elhelyezett alkotásával kapcsolatban. Az akkori énem még mit sem törődve engedte el a füle mellett ezt a nevet. Ki ő? Nem is érdekelt. Aztán minden nap újra és újra rápillantottam Móricz Zsigmond arcképére. Jött az avatás, jöttek a bálók, a közös filmnézések a kollégiumban. És bármikor mentem el, vagy érkeztem vissza „otthonomba” Móricz biztató tekintetét láttam. Lassanként összeforrnt bennem ennek az alkotásnak és a kollégiumomnak a neve. Ő a címere, védjegye, pajzsa a kollégiumnak, az összetartó erő, mely lassan bekúszik a diákok tudatába. Büszkék vagyunk a kollégiumunkra, Móriczra, és egymásra, hogy társak lehetünk. Andrassy Kurta János szobrai, és alkotásai körül mindig ilyen érzések támadnak az emberben. Együttérzés a Talicskázó nővel, tisztelet Móricz láttán, szeretet a békés kis Bikaborjúra nézve. A tárgyak, melyek a kezébe még anyagként kerülnek, érzelemdús, élő alakokként távoznak onnan.

Tehetségem nem lévén céloim az, már fiatalkorom óta, hogy segítsem azokat, akiknek a talentum osztásnál nagyobb kanállal jutott. Ennek legmegfelelőbb módját a modern kor csodájában, az internetben találtam meg. Én és pár barátom egy művészeti portált alkotunk meg, melynek alapjait már letette a jelenleg is a Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskola karán tanuló Gáborfi Balázs, akinek nem régen jelent meg első önálló verses kötete. A közösség az Új Irodalom nevet viselte. Az alap koncepcióban csak a versek kaptak helyet, majd lassanként elkezdtünk terjeszkedni minden írásos alkotás felé. Rá kellett jönnünk, hogy ez kevés. Hogy a fiatalságot nem lehet korlátozni, és a tehetségnek ezer arca van. Így az egyre bővülő lehetőségeinkkel egyre több ember érdeklődését keltettük fel, és csatlakoztak hozzánk. Természetesen a képzőművészet sem maradhatott el az újítások szelében. Az emberek

hajlamosak azt hinni, hogy a mai modern fiatalok már nem foglalkoznak olyan kicsinységekkel, mint a művészet. Én is sokáig éltem ebben a téves eszmében. Aztán pozitívan csalódtam. Igenis van értelme, már látom több mint egy éves fennállásunk után, hogy köztünk élnek a modern kor Ady Endréi, Bartók Bélái, és Andrassy Kurta Jánosai.

Természetesen nem szabad elfeledkeznünk Andrassy Kurta János más tájakon kiállított alkotásairól és köztéri szobrairól sem. 1934-től rendeztek egyéni és válogatott csoportos kiállításokat alkotásaiból egészen napjainkig. Köztéri szobrai pedig fellelhetők az ország minden pontján Sárospataktól Veszprémig. Sárospataktól nem is olyan messze Nyíregyházán lelhető fel egyik legismertebb köztéri szobra a *Menekülő anya*. A szobor 1941-ben gránitból készült. 1942-ben a római katolikus templom közelében állították fel. 1966-ban a Városi Tanács elcserélte a kórházzal Csontos Lászlónak a sóstói parkban lévő Fekvő nő című szobráért.

A szobrot így mutatta be Koroknay Gyula: "Olyan szobor, melyet számon tartanak. A mestere (született 1911-ben) népihletésű művész. Fiatal korában Medgyessyn keresztül Maillolból indul ki, ezért olyan tömörszerűek, zártak művei. Később az expresszionizmus felé fordult. Mestrovic és Barlach szemmel láthatóan hatással volt rá, de ez a hatás nem annyira a külsőségekben, hanem inkább a lelki alkat rokonságában, s a gondolkozás módjában keresendő.

A nyíregyházi szobra is, mint a többi kőszobra Zolnai László szavai szerint "egy fenséges komor világ"-ba vezetnek. Nem egyedi, hanem általános emberi probléma érdekli, egy anya gyermekét félti, s menekül a háború borzalmaitól. Azok a kvalitások, melyek Andrassy Kurtát mai szobrászatunk élvonalába sorolják, itt is szembe tűnnek: kemény, kifejező vonalak és ritmusok párosulnak érzelmi mélységgel. Az egész kompozíció játéknak tűnne, ha nem fűtené alkotója mély szenvedélyének az ereje."

Zolnai László gondolatmenete az alkotó szobrának érzelmvilágáról elgondolkodtatásra bír engem. Kemény – érzelem, fenséges – komor, ezek a szavak paradox módon, mégis passzolnak egymáshoz Zolnai László megfogalmazásában. Az átlag témát felhasználta ugyan Andrassy Kurta János, mégis olyan egyedi jelentéstartalommal ruházta fel, amitől egyedi, saját problémának érezhetjük, és át is érezzük. Többek között én is. Holott sem anya nem vagyok, sem háborút nem éltem meg. A féltés, a félelem, a gondoskodás mégis a szobor rezzenéstelen arcára van írva, mint élő könyv mutatja be saját életét ez az alkotás is. A nyíregyházi szoborral is volt szerencsém találkozni. Gyűjtőmunkám kezdetekor döböntem csak rá, milyen sok Andrassy Kurta János alkotást ismerek, mégsem tudtam alkotójuknak a nevét. Eleddig. És úgy vélem, ezzel a problémával nem vagyok egyedül. Sajnos néha természetesnek vesszük ezeket a kincseket, melyekkel megajándékoznak bennünket országunk tehetséges művészei. Főleg Sárospatakon, ahol megszámlálhatatlan köztéri szobor, szoborparkok, kiállítások sokasága vonul fel, és mi köztük sétálgatunk nap mint nap.

Sárospatak az élő múzeum. A hely, ahol mindig újat láthat az ember, de a régít a megszokott helyén találja. Ezzel semmilyen modern szerkezet vagy program nem érhet fel. Az igazi, kézzel fogható művészettel. Egy őszi séta a sárospataki Református Gimnázium kertjében felér egy irodalom könyv átlapozgatásával. És valljuk be őszintén, megtapasztalni sokkal nagyobb élmény, mint más tapasztalatait visszaolvasni, és csak ábrándozni.

Valahányszor nekikezdek Andrassy Kurta János munkásságáról vagy életéről anyagot gyűjteni, mindig elakadok. Csak nézem a lapokat: valóban ennyi volna? Több száz oldal gépelt lap? És olyankor elsétálok a városba, és újra és újra végignézem az alkotásait. Ez ő. Sárospatak az ő kiállítóterme, és mi mind azért vagyunk itt, hogy éltesük. Mindannyian az ő emlékét őrizzük, amikor a Lovas szobor talapzatához kuporodunk, amikor megsimogatjuk a csendesen szunnyadó Bikaborjút, és suttogva szólunk a társunkhoz, nehogy felriadjon mézédés álmából,

amikor csodálva járunk-kelünk kiállított tárgyai közt, s csodálva nézzük azt, aki ezekről a kivételes alkotásokról kivételes képeket készítenek. Mindig, amikor leírjuk a nevét, őt dicsérjük, mert rá gondolunk, és mindenki a saját kedvenc alkotását kapcsolja az ő nevéhez.

Andrássy Kurta János egész életében töretlenül dolgozott; kb. 200 darab szobra létezik az egyes témák, plasztikák variációit is beleértve. Többször újragondolta szobrait, a pénziányban gipszből készültet később kőbe vagy bronzba vitte át (pl.: női alakok). A művész csendben, ünneplés nélkül élte meg 60. életévét. Az 1966 utáni időszakra így emlékszik vissza: „Keresetemet éve 20000 forintra szállították le... Két iskolás gyermekem volt. Ilyen körülmények között alkotói munkáról szó sem lehetett, mert nemhogy anyagra, de még egy véső élezésére sem telt.”

1994-től egyre romló látása nagyban megnehezítette munkáját, mint szobrász tevékenységét, mint írói pályáját. 1991-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Tiszti keresztje kitüntetéssel kapták életművéért. 1995-től a Magyar Művészeti Akadémia tagja lett. A Magyar Művészeti Akadémia közbenjárására Andrássy Kurta János szobrászművész nyolcvanötödik születésnapja alkalmából nyílt székfoglaló kiállítása a Vigadó Galériában. 2008-ban távozott el közülünk. 2012 októberében a sárospataki Újbástya Rendezvénycentrumban a Képtár anyagából kiállítás készült, a város mély tiszteletének zálogaképpen, valamint az 1975-ben kapott adomány elismeréseként Sárospatak 1981-ben díszpolgárává választotta.

Andrássy Kurta János, szobrászművész, hagyományörző és ezzel együtt újíto, népi alkotónk ez év november 23-án lenne 101 éves.

Források:

Andrássy Kurta János Hivatalos Honlapja (<http://andrassykurtajanos.hu>)

Szabó Lilla – Andrássy Kurta János szobrászművész (Budapest, 1996)

Mohácsy Károly – Irodalom 11. (Budapest, 2007)

Bordás István – Andrássy Kurta János Szobrászata (http://zemplenimuzsa.hu/03_2/bordas.htm)

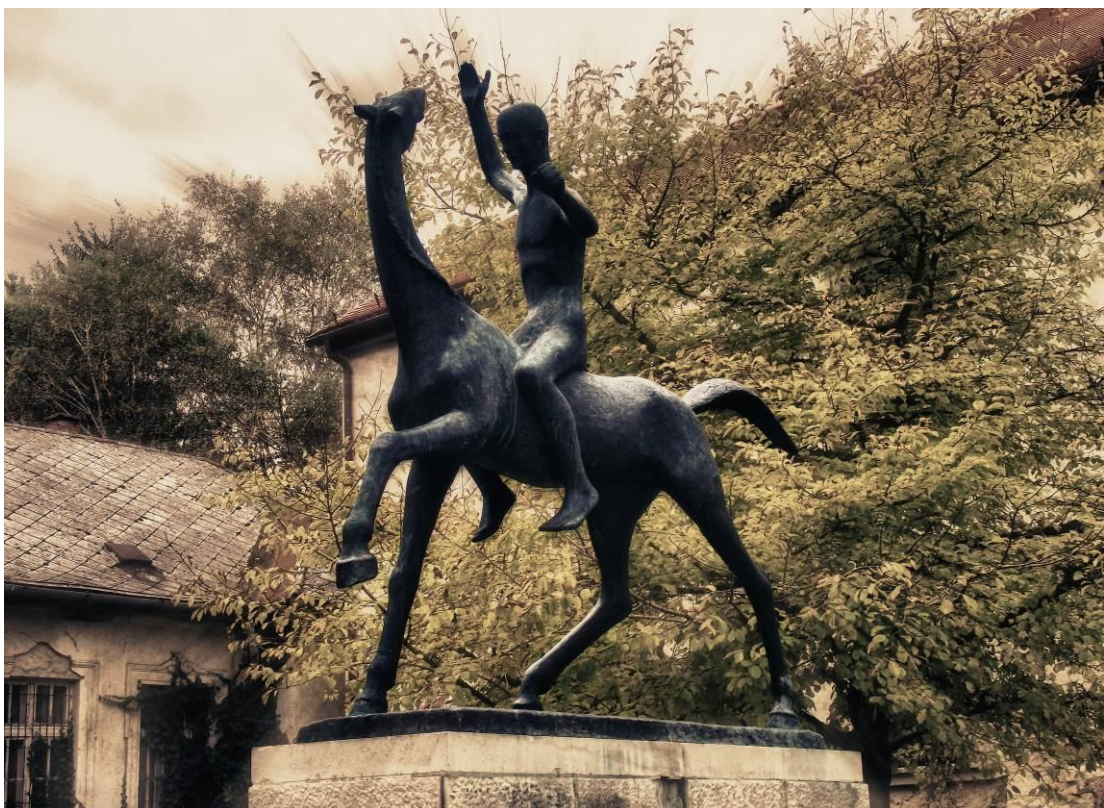
Andrássy Kurta János – A magyar nép szobrászata

Nyíregyháza művészettörténeti emlékei. Nyh. 1971. 61-62. o.

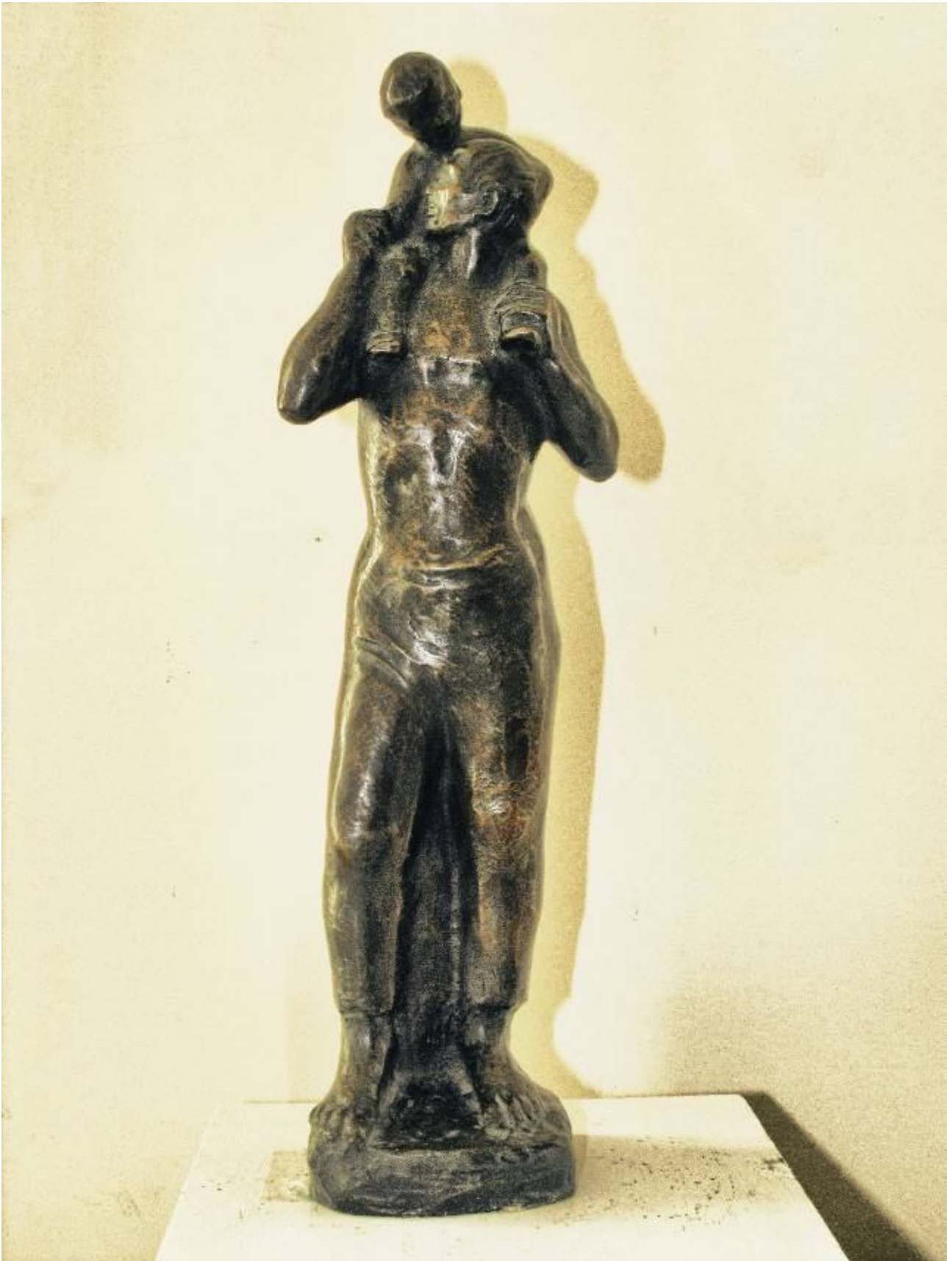
(<http://beszelamarvany.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=941032>)

Fotók: *Laczkó Máté* (Árpád Vezér Gimnázium és Kollégium, Sárospatak)

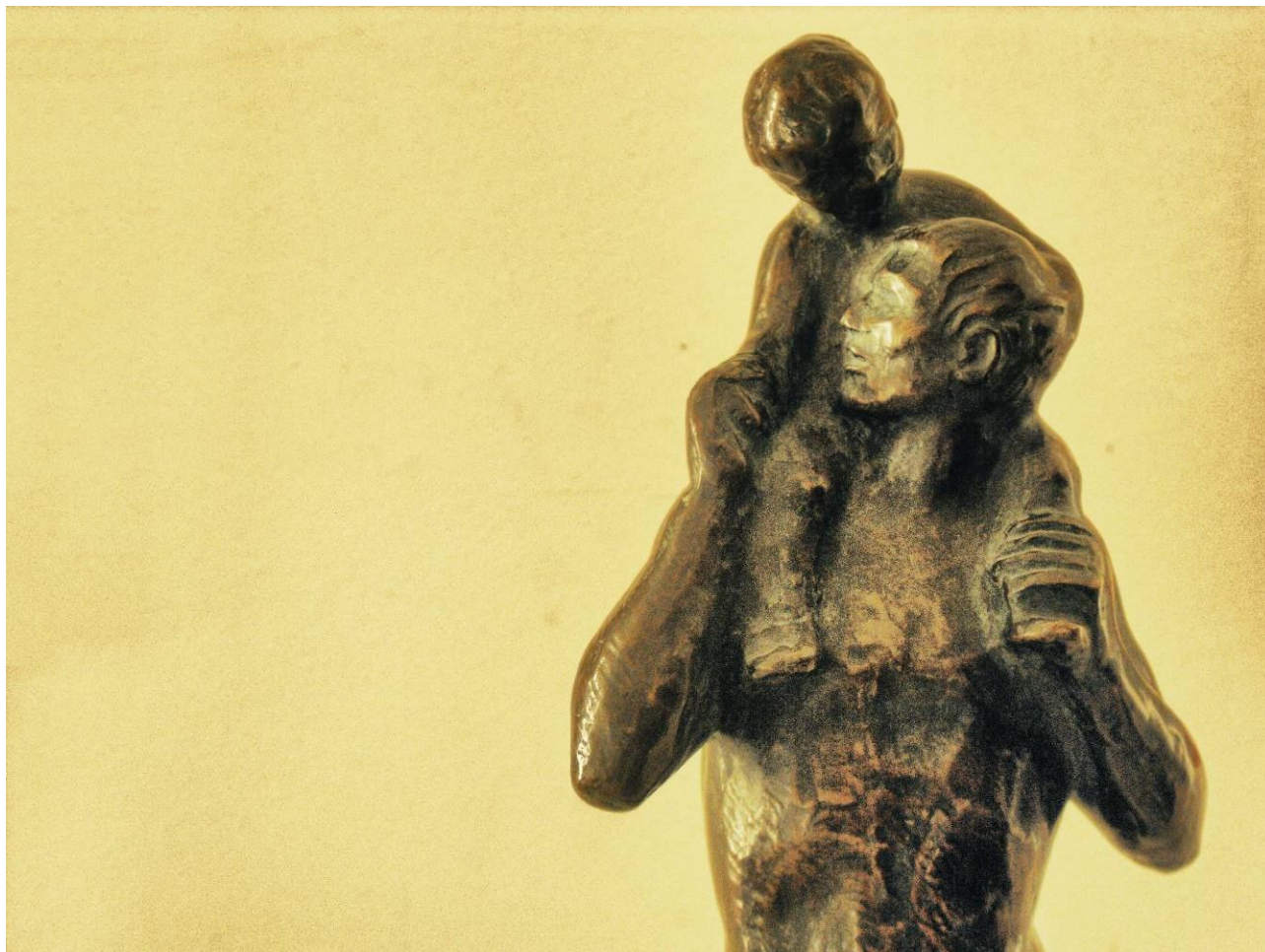
1. Melléklet

2. melléklet

2. Melléklet

3.Melléklet

4. melléklet

5. melléklet

6. melléklet

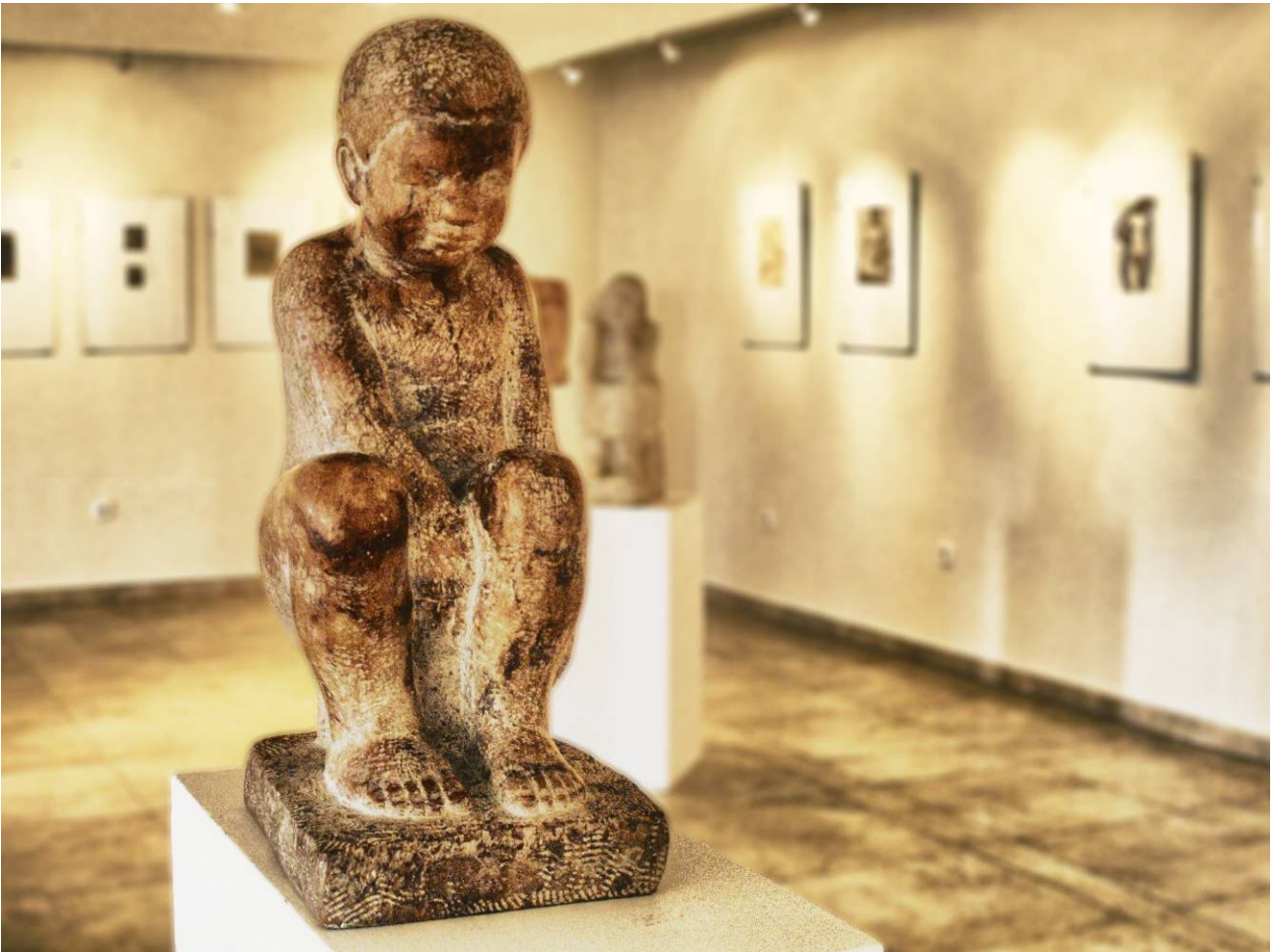
7. melléklet

8. melléklet

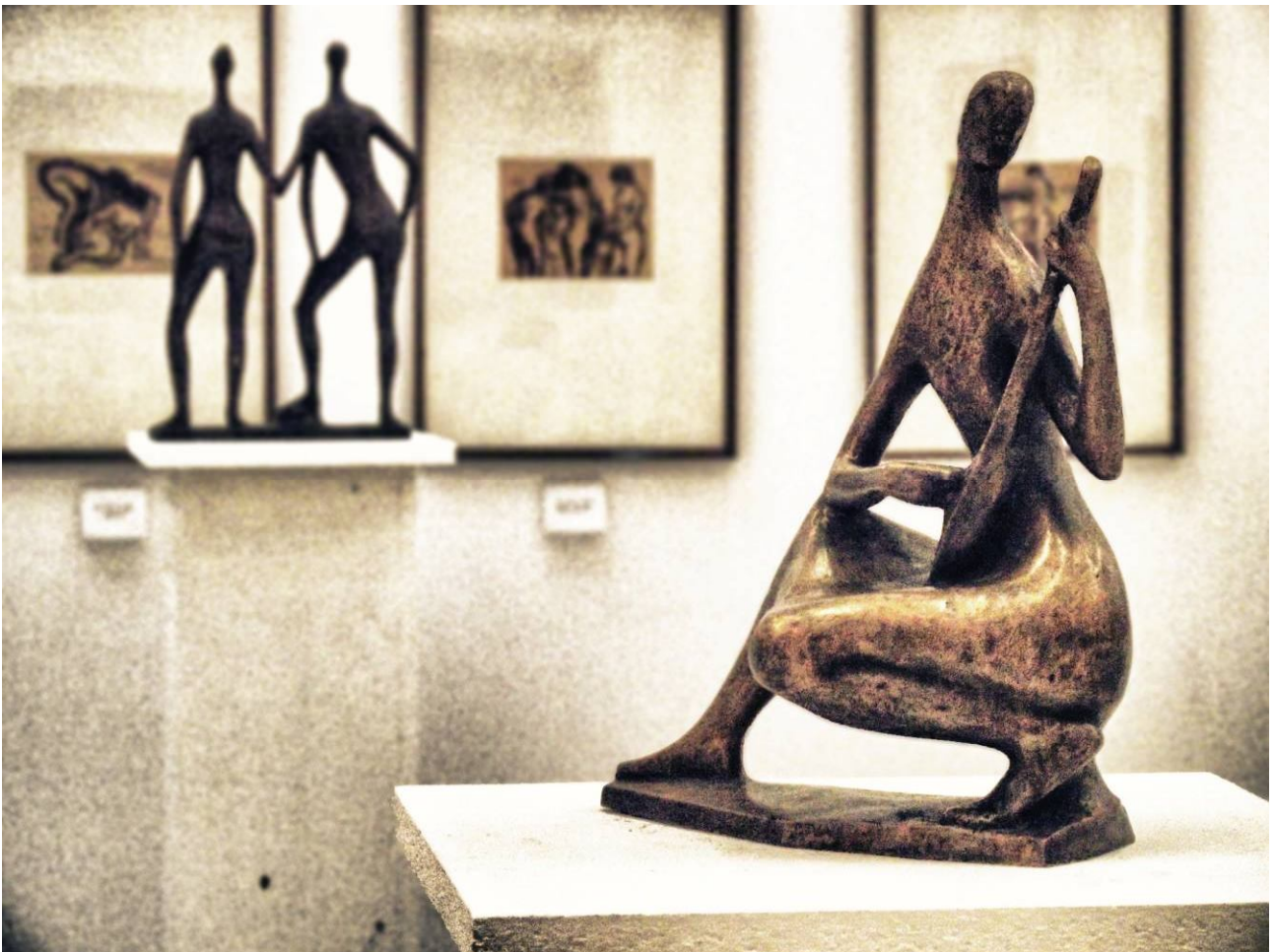
9. melléklet

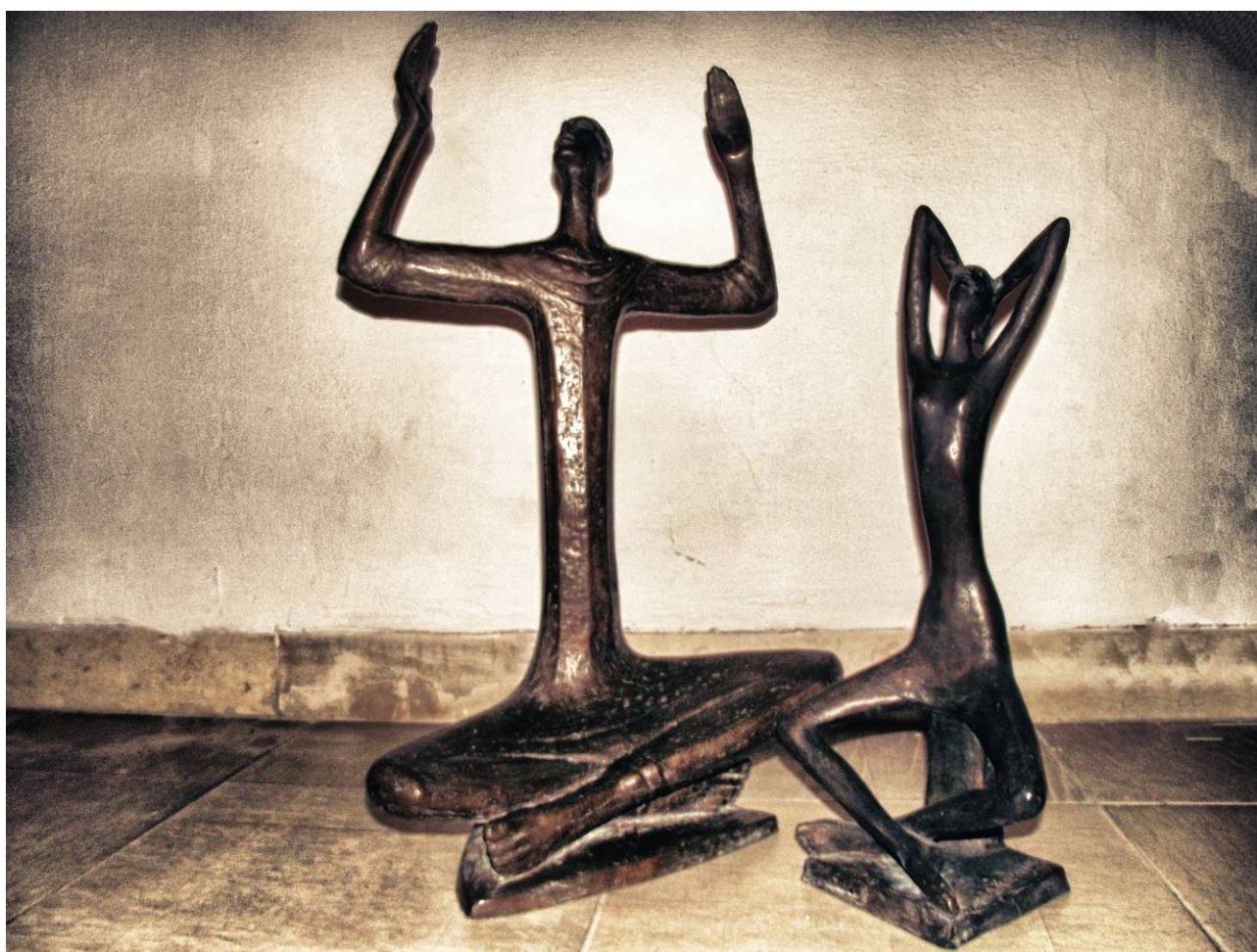
10. melléklet

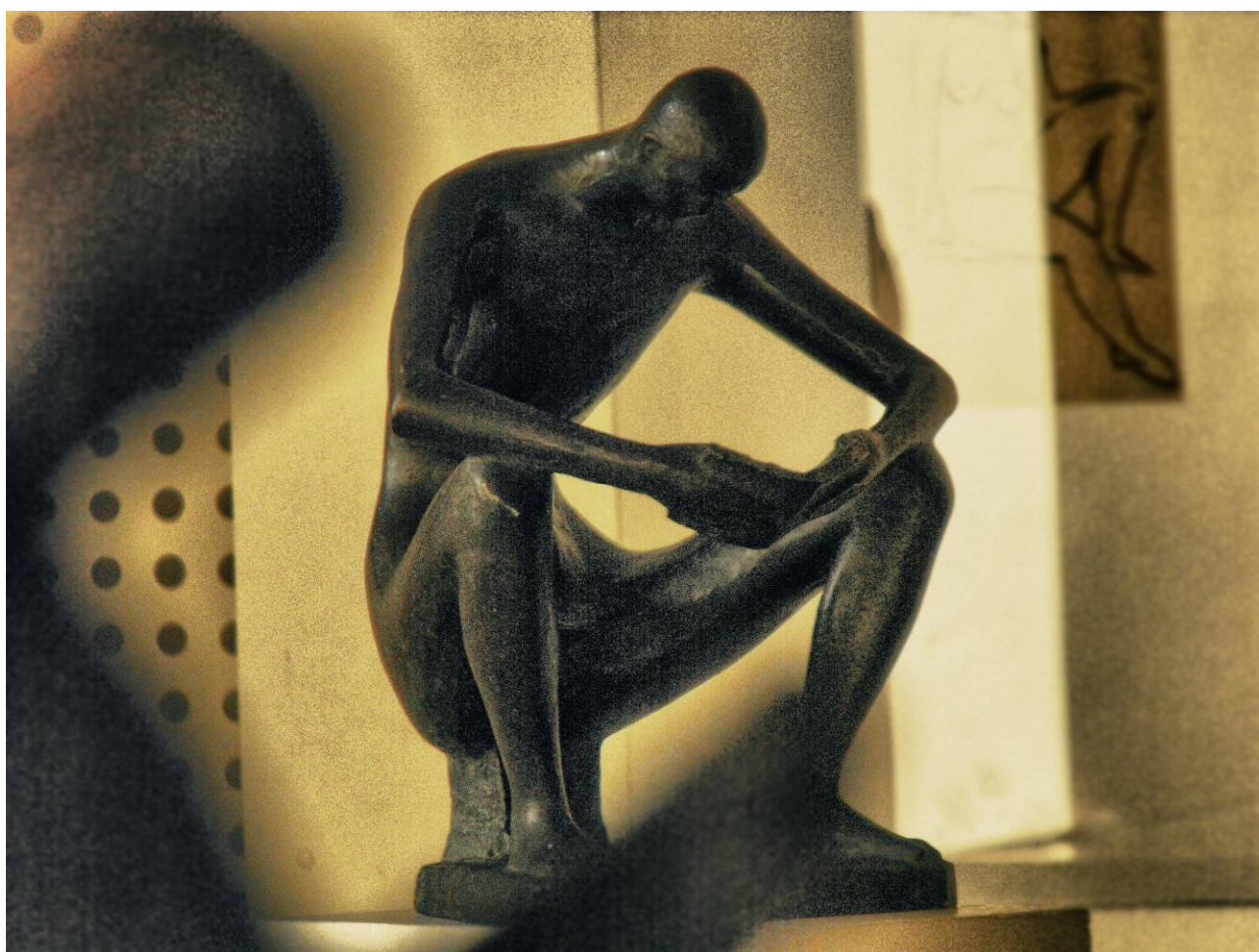
11. melléklet

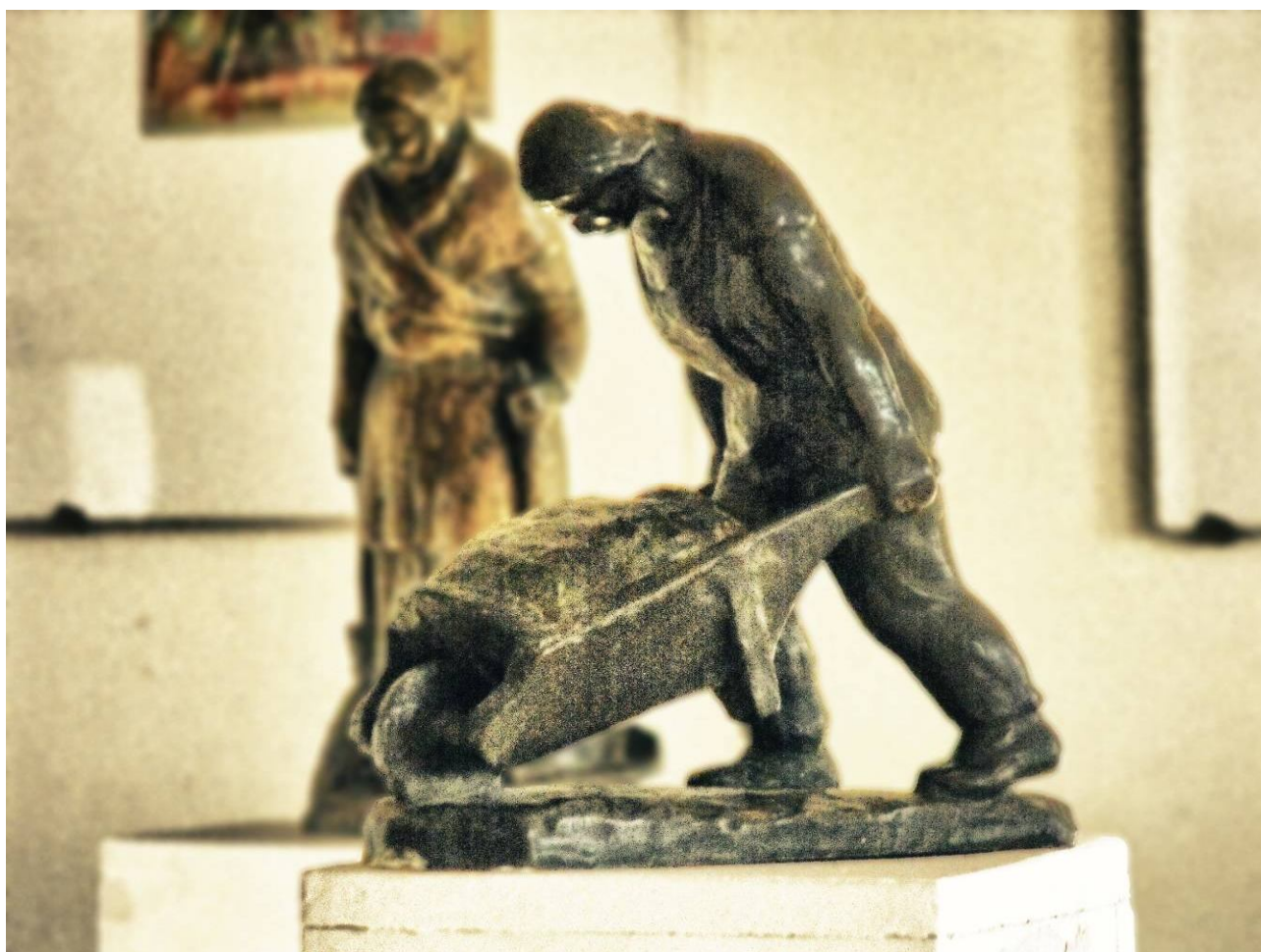
12. melléklet

13. melléklet

14. melléklet

15. melléklet

